

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 330.46

З.С. ВАРНАЛІЙ,
д.е.н., професор кафедри фінансів, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
Л.Л. КЛЕВЧИК,
асистент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування,
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

Вплив розвитку інформатизації суспільства та інформаційно–комунікаційних технологій на інтеграцію у глобальний ринок факторів виробництва

Досліджено розвиток інформатизації бізнесу та суспільства, їхній вплив на інтеграцію у глобальний ринок факторів виробництва. Визначено проблеми, пов'язані з інформатизацією та розвитком інформаційно–комунікаційних технологій (ІКТ). Запропоновано основні напрями практичних заходів із забезпечення інтегрування ринку економічної інформації в глобальні ринки факторів виробництва. Побудовано та проаналізовано основні аспекти інтеграції українського ринку економічної інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів.

Ключові слова: економічна інформація, глобальний ринок, інформатизація суспільства, фактори виробництва, інформаційно–комунікаційні технології.

З.С. ВАРНАЛИЙ,
д.э.н., профессор кафедры финансов, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко,
Л.Л. КЛЕВЧИК,
ассистент кафедры экономической теории, менеджмента и администрирования,
Черновицкий национальный университет им. Юрия Федьковича

Влияние развития информатизации общества и информационно–коммуникационных технологий на интеграцию в глобальный рынок факторов производства

Исследовано развитие информатизации бизнеса и общества, их влияние на интеграцию в глобальный рынок факторов производства. Определены проблемы, связанные с информатизацией и развитием ИКТ. Предложены основные направления практических мероприятий по обеспечению интеграции рынка экономической информации в глобальные рынки факторов производства. Построены и проанализированы основные аспекты интеграции украинского рынка экономической информации в глобальный рынок производственных ресурсов.

Ключевые слова: экономическая информация, глобальный рынок, информатизация общества, факторы производства, информационно–коммуникационные технологии.

З.С. VARNALIY,
doctor of sciences (economics), professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv,
L.L. KLEVCHIK,
assistant of the department of economic theory, management and administration

The impact of the information society and ict on integration into the global market of production factors

Studied the development of informatization of business and society, their impact on integration in the global market of production factors. Identified problems related to computerization and ICT development. Proposed the main directions

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

of practical measures to ensure the integration of economic information market in global markets of production factors. Constructed and analyzed the main aspects of economic integration of the Ukrainian market of information in the global market of production resources.

Keywords: *economic information, global market, information society, factors of production, information and communication technology.*

Постановка проблеми. З ускладненням економічних процесів наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. в економічній теорії все більшої актуальності набувають дослідження, присвячені вивченню особливостей формування та ключових характеристик сучасного етапу розвитку суспільства. Однією з найбільш суттєвих з них є посилення впливу інформації на розвиток соціально-економічних систем різних рівнів.

Безперечно, інформація завжди відігравала значну роль у діяльності людини на всіх етапах розвитку людської цивілізації. Однак у другій половині ХХ ст. її вплив на розвиток суспільних процесів посилюється настільки, що в науці почали все більше обґрунтовувати зародження нової стадії людської цивілізації. Для її позначення використовуються різні назви: «постіндустріальне суспільство», «суспільство знань», «інформаційне суспільство», однак, незважаючи на відмінність у назвах, нову стадію розвитку цивілізаційної соціально-економічної системи характеризують вирішальною роллю інформації, насамперед у розвитку економічних процесів.

Глобалізація світової економіки, зумовлена швидкоплинними змінами, посилила нерівність економічного розвитку регіонів, загострила міжнародну конкуренцію та перерозподіл сфер політичного й економічного впливу на регіональних ринках, де стикаються численні національні інтереси та пріоритети потужних транснаціональних корпорацій, представників провідних виробничих галузей інформаційної індустрії. Значні можливості обміну інформаційними продуктами і послугами впливають на регіональний попит, координують виробництво, заохочують інвестиції в інформаційно-комунікаційну індустрію, створюють нові потужності для співробітництва в різних сферах – від традиційних, де запроваджуються нові технології, до інтелектуальних, високотехнологічних, які визначають прогресивний потенціал економіки майбутнього. Тому в сучасних умовах будь-який ринок не може бути ефективним без інтеграції у відповідні ринкові структури наднаціонального, тобто глобального рівня.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Глобалізація змінює і світ у цілому, однак характер цієї зміни і його наслідки по-різному оцінюються фахівцями. Саме поняття «інформаційне суспільство» почало затверджуватися в зарубіжних дослідженнях ще на початку 1970-х років, що було прямо пов'язане з активним розвитком персональних комп'ютерів. Деякі автори, наприклад Д. Белл, із самого початку визначили це суспільство як постіндустріальне (post-industrial), маючи на увазі, що склався етап історичного розвитку, який став принципово іншим у порівнянні з попередніми етапами. Американські дослідники соціально-економічних трансформацій П. Друкер і Н. Стер позначили новий період розвитку людства як «посткапіталістичне суспільство» (post-capitalist society), «суспільство знань» (knowledge society).

Так, деякі вчені вважають, що світова спільнота у політичному і культурному аспектах стає все більш гомогенною (Ф. Фукуяма, М. Кастельс, У. Бек, Д. Белл, Ф. Махлуп, Ф. Уебстер та ін.). Інші, навпаки, доводять, що середовище стає все

більш розділеним і розколотим (І. Валлерстайн, А.Н. Некласа, Е. Тоффлер, С. Хантінгтон). Теоретичні основи нового етапу суспільного розвитку закладені у працях О.П. Нестеренко, О.В. Михайловської, М.С. Наумова, А.А. Чухна, О.І. Полотай, М.Ю. Яременко та інших вчених.

Тому невирішеною проблемою є конкретизація ролі інформаційного суспільства та ІКТ в глобальний ринок факторів виробництва.

Головною **метою статті** є дослідження рівня інформатизації суспільства, визначення ролі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на ринку економічної інформації, запропонувати основні напрями практичних заходів по забезпеченню інтегрування ринку економічної інформації в глобальні ринки факторів виробництва.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи інтеграцію українського ринку економічної інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів, не можна оминати увагою і розвиток інформатизації бізнесу та суспільства взагалі. Адже від цього залежить розуміння цінності економічної інформації суб'єктами господарювання, їх бажання щодо її отримання та технічні і моральні можливості сприйняття. Під інформатизацією будемо розуміти організаційний соціально-економічний та науково-технічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб та реалізації прав громадян, підприємств та організацій, органів державного та місцевого управління, місцевого самоврядування, суспільних об'єднань на основі формування та використання інформаційних ресурсів [1, с. 6].

Інформатизація суспільства в умовах глобалізації є необхідним фактором ефективного розвитку всіх складових суспільних відносин [2, с. 169], необхідним ресурсом, який визначає можливості всіх підсистем суспільства, включаючи й економічну, та всіх їх складових [1, с. 7]. Зазначене стосується і ринку економічної інформації. В Україні існують певні проблеми, пов'язані з інформатизацією, головними з яких справедливо вважається недосконалість нормативно-правової бази інформаційної; недостатня координація та співпраця між державним та приватним секторами економіки; недостатня державна фінансування виробників інформаційних продуктів тощо [3, с. 38]. Ці проблеми зумовлюють ігнорування багатьма керівниками та власниками підприємств, а також керівниками органів державного управління та державних установ ролі інформації, в тому числі й економічної як виробничого ресурсу. Причому, як було показано, інформація є ресурсом не лише для поточного функціонування, а й для розвитку підприємств та економіки в цілому. Тому інформатизація суспільства створює підґрунтя для інноваційного розвитку економіки, а також посилення ролі ринку економічної інформації у суспільному виробництві. Останнє буде зближати український ринок економічної інформації з глобальним, як і наближати все суспільство до загально цивілізаційних тенденцій (ми підтримуємо тезу щодо того, що інформатизація є в ХХІ столітті цивіліза-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ційною тенденцією [4, с. 17], і її потрібно розглядати як прояв сучасного періоду розвитку продуктивних сил людського суспільства [5, с. 131]).

Насамперед інформатизацію пов'язують з розвитком ІКТ. Розвиток останніх є не лише фактором інноваційного розвитку економіки [7, с. 45], а й забезпечує інтеграцію ринку економічної інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів. Слід визнати слушною думку деяких фахівців, які вказують, що рівень розвитку ІКТ індикатором доступу до носіїв інформації, але не обов'язково означає, що ці носії заповнені корисною інформацією, яка обов'язково буде використана в економіці [6, с. 36]. На таку неоднозначність вказують, наприклад, дослідження Б. Ван Арка та М. Тіммера, які обґрунтовують на основі емпіричних даних відсутність залежності продуктивності факторів виробництва від рівня розвитку ІКТ в країнах ЄС, але вказують на наявність такої залежності в США.

Однак, навіть якщо й ІКТ напряму не пов'язані з обсягом та корисністю інформації, їхній розвиток позитивно сприяє як інформатизації суспільства та економіки у напрямі до рівня розвинутих, так і інтеграції ринку економічної інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів. Адже технічно така інтеграція здійснюється, насамперед, за рахунок ІКТ. Щоб окреслити, наскільки український ринок має технологічні можливості щодо інтеграції в глобальний ринок економічної інформації, а також наскільки економіка та суспільство має можливості споживати продукцію українського та глобального ринків економічної інформації, проаналізуємо один із найбільш популярних індексів, які використовуються для вимірювання розвитку інформаційного суспільства, – індекс розвитку ІКТ – ІКТ Development Index (IDI) [8]. Індекс IDI розраховується по 11 показниках і включає три субіндекси: субіндекс доступу; субіндекс розвитку і використання та субіндекс практичних навичок [8, с. 36]. Таким чином, кожен субіндекс відображає різні аспекти розвитку та використання ІКТ у суспільстві та економіці. Динаміка диспозиції України серед країн світу по індексу IDI наведена на рис. 1.

Аналізуючи дані щодо рейтингу України серед країн світу по індексу IDI, можемо зробити висновок щодо поглиблення розриву в розвитку ІКТ між Україною та розвинутими країнами. За 2008–2013 роки, незважаючи на зростання абсолютного значення IDI з 3,56 (2008) до 5,15 – (2013), рейтинг України серед інших країн суттєво погіршився (–15 позицій). Якщо

така тенденція буде продовжуватися, Україна через кілька років може опинитися за межами першої сотні рейтингу.

Таким чином, темпи розвитку ІКТ в Україні нижчі, ніж у країн-лідерів. Це, з одного боку, знижує технологічні можливості всіх ринків, у тому числі й ринку економічної інформації щодо інтеграції з відповідними глобальними структурами. З іншого боку, поглиблює відставання українського суспільства в інформатизації, що проявляється у відставанні суспільного попиту на інформаційні продукти, зокрема й пов'язані з економічною інформацією від аналогічного попиту в розвинутих країн, які й формують основу всіх сегментів глобального інформаційного ринку.

Проаналізуємо, які ж слабкі місця України в розвитку ІКТ. Для цього розглянемо субіндекси IDI (рис. 2).

Якщо аналізувати позиції України за субіндексами IDI, можна зробити висновок щодо суттєвого відставання України від розвинутих країн як по доступу до ІКТ, так і по їхньому розвитку та використанню. Особливо суттєве відставання по останньому субіндексу. Так, сусідами України по розвитку та використанню ІКТ є зовсім не європейські країни, а Філіппіни, Гренада, Узбекистан, Суринам, Зімбабве [8, с. 44].

Лише по субіндексу «практичні навички» Україна входить до лідерів світового рейтингу. Це підтверджує наявність розриву між людським капіталом в Україні та наявним станом технологій і їхнім використанням, зокрема й ІКТ [3, с. 40]. Таким чином, стримуючим фактором інтеграції українського ринку інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів є недостатній розвиток «технологічного базису» даного ринку – ІКТ. Зрозуміло, що сектор ІКТ має й ринкові чинники розвитку, однак з огляду на негативну динаміку індексу IDI їхня дія на сучасному етапі є недостатньою. Для того щоб Україна увійшла до групи країн з високим рівнем розвитку ІКТ (а саме це є однією з передумов повноцінної інтеграції ринку економічної інформації в глобальний ринок виробничих ресурсів), необхідна підтримка даного сектору державою.

Усі вищерозглянуті бар'єри на шляху інтеграції українського ринку економічної інформації до глобального ринку виробничих ресурсів відносяться до макrorівня, де практична реалізація конкретних заходів залежить від волі і можливостей держави. Проте не менш суттєвими є і перешкоди на шляху інтеграції ринку економічної інформації у глобальний ринок на мезорівні. Основні з них полягають у невідповідності якості інформаційних продуктів ринку відсутності стандартів діяльності, а також

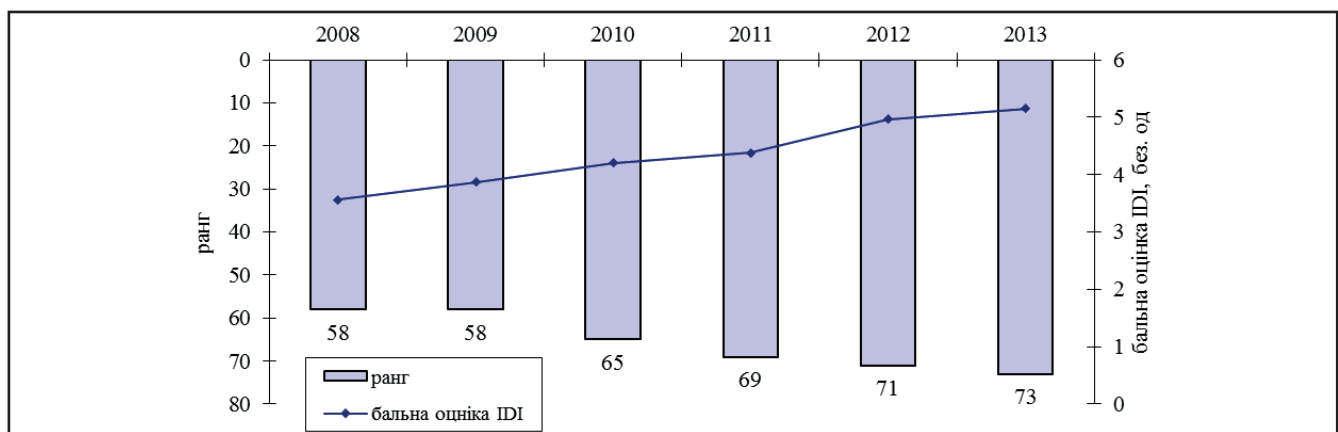

Рисунок 1. Ранг України серед країн світу по індексу IDI в 2008–2013 роках

Джерело: складено і побудовано автором згідно з [8].

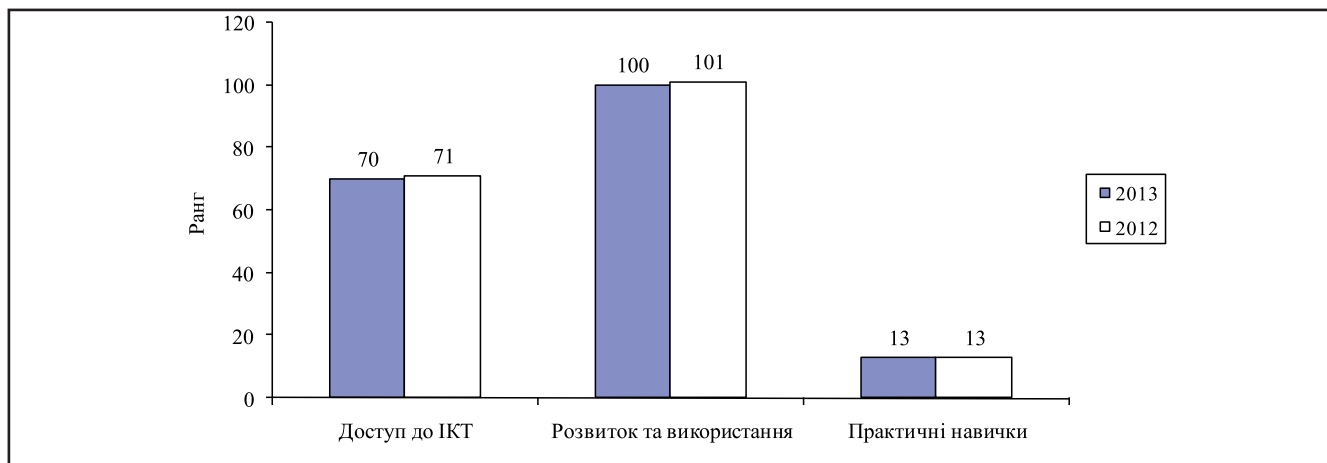

Рисунок 2. Рейтинги України за субіндексами IDI

Джерело: розроблено автором згідно з [8].

у низькому рівню підготовки фахівців, які працюють на ринку. Перші два аспекти вже були розглянуті вище і можуть вирішитися в рамках саморегулюючих організацій та на рівні самих суб'єктів ринку економічної інформації. Третій – наближення кваліфікації фахівців, які й є суб'єктами, які продукують інформаційні продукти на згаданому ринку може вирішуватися спільно як державою – через підвищення якості освіти, так і на рівні ринку, тими ж саморегулюючими організаціями.

Зазначимо, що від рівня розвитку освіти в довгостроковій перспективі залежить і траєкторія економічного розвитку держави [9, с. 63]. Якщо система освіти випускатиме висококваліфікованих фахівців, будуть створені передумови для розбудови інноваційної високо конкурентної економіки. Тому з боку держави необхідним є розбудова системи освіти на основі ІКТ. Зокрема, потребує розвитку науково-освітня інформаційна мережа URAN та інші аналогічні мережі. Це надасть можливість інтегрувати українську освіту до європейського та світового освітньо-наукового середовища, що, своєю чергою, надасть можливість підвищити рівень освіти фахівців інформаційно-аналітичних спеціальностей та спеціальностей, пов'язаних із розвитком ІКТ. Саме ці фахівці будуть майбутніми кадрами суб'єктів, що здійснюватимуть діяльність на ринку економічної інформації. Від того, наскільки їхня кваліфікація буде відповідати світовим стандартам, залежить і відповідність аналогічним стандартам і українського ринку економічної інформації, а отже і його інтеграція у глобальний ринок виробничих ресурсів.

Саморегулюючі організації в даному напрямі повинні підвищувати активність щодо обміну знаннями з фахівцями провідних інформаційно-аналітичних компаній. Для цього до-

цільним є їхнє запрошення для проведення семінарів, лекцій, тренінгів, круглих столів щодо обміну досвідом тощо.

Відповідна робота має здійснюватися і на макрорівні – рівні підприємств – учасників ринку економічної інформації.

Підсумовуючи проведений вище аналіз основних бар'єрів, що стримують інтеграцію українського ринку економічної інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів, подамо основні напрями практичних заходів із забезпечення інтеграції українського ринку економічної інформації у глобальні ринки економічних ресурсів.

Як наведено в таблиці, забезпечення інтеграції ринку економічної інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів має здійснюватися комплексно на макро-, мезо- та макрорівні. На макрорівні дія ринкових стимулів до інтегрування у глобальний ринок є найбільшою. Адже в сучасних умовах більшість підприємств усвідомлюють необхідність інформації не лише щодо національного середовища діяльності (ринки, фінанси, технології, тенденції), а й глобального. Відповідно формується й ринковий попит на економічну інформацію, яка не обмежується географічно масштабами України.

Можна спрогнозувати зростання такого попиту в найближчі роки в силу порушення та розриву тих нечисленних економічних зв'язків з Росією в силу суттєвого погіршення економічних та політичних відносин між цією країною та Україною. Від інтегрованості українського ринку економічної інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів залежать можливості вітчизняних підприємств щодо виходу на нові економічні ринки, доступ до нових технологій, фінансових, матеріальних та людських ресурсів. Таким чином, ін-

Напрями практичних заходів із забезпечення інтегрування ринку економічної інформації в глобальні ринки виробничих ресурсів

№	Рівень вирішення проблем	Напрями практичних заходів
1	Макрорівень	Детинізація економіки, налагодження більш ефективного контролю за розкриттям інформації, більш ефективна робота інформаційної служби статистики, НБУ інших державних органів в сфері продукування економічної інформації, розбудова інформаційного суспільства та суспільства знань
2	Мезорівень	Прийняття стандартів обслуговування, кодексів етики відповідно до загальносвітових вимог, організація обміну досвідом з закордонними фахівцями щодо роботи з клієнтами та новими технологіями
3	Мікрорівень	Стажування спеціалістів, прийняття внутрішніх стандартів якості роботи з клієнтами, інноваційна діяльність, впровадження управлінських та технологічних інновацій

Джерело: складено автором.

теграція ринку економічної інформації у відповідний глобальний ринок на сьогодні є одним із найбільш важливих чинників подальшого розвитку української економіки, її диспозиції в міжнародному розподілі праці XXI століття.

Висновки

Проведений теоретичний аналіз перешкод (проблем) на шляху повноцінної інтеграції українського ринку економічної інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів дозволяє виділити основні, а саме: невідповідність світовим стандартам та тенденціям розвитку ринкового середовища, змістового наповнення та репрезентативності економічної інформації (зокрема, зумовлену тінізацією економічних процесів), технологій створення та передачі інформації. Виявлені проблеми дозволили обґрунтувати основні шляхи їх вирішення: на макрорівні – детінізація економіки, налагодження більш ефективного контролю за розкриттям інформації, більш ефективна робота інформаційна служби статистики, НБУ інших державних органів в сфері продукування економічної інформації, розбудова інформаційного суспільства та суспільства знань; на мезорівні – прийняття стандартів обслуговування, кодексів етики відповідно до загальносвітових вимог, організація обміну досвідом із закордонними фахівцями щодо роботи з клієнтами та новими технологіями; на макрорівні – стажування спеціалістів, прийняття внутрішніх стандартів якості роботи з клієнтами, інноваційна діяльність, впровадження управлінських та технологічних інновацій.

Здійснення запропонованих заходів дозволить забезпечити більш повну інтеграцію ринку економічної інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів, а відтак розширити можливості доступу українських підприємств та організацій до глобальних ринків виробничих ресурсів.

Список використаних джерел

1. Пожуєв В.І. Глобальне інформаційне суспільство як новий соціальний та економічний феномен XXI століття [Електрон. ресурс] / В.І. Пожуєв // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – Вип. 52. – С. 5–14.
2. Гурій М. Інформатизація суспільства в умовах глобалізації / М. Гурій, Н. Біян // Молодь і ринок. – 2013. – №6. – С. 168–171.
3. Грузіна І.А. Проблеми інформатизації в Україні / І.А. Грузіна // Економіка розвитку. – 2013. – №3. – С. 38–42.
4. Воронкова В.Г. Глобальна інформатизація як головна тенденція соціоприродної еволюції людства / В.Г. Воронкова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2012. – Вип. 51. – С. 14–26.
5. Язвінська Н.В. Аутсорсинг на ринку маркетингових послуг: «за» і «проти» залучення зовнішніх підрядників / Н.В. Язвінська, А.В. Овчиннікова // Маркетинг в Україні. – 2011. – №1. – С. 50–53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mvu_2011_1_14.pdf
6. Варич Ю.М. Роль кількості інформації в успішності функціонування економічних систем [Електрон. ресурс] / Ю.М. Варич // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 1. – С. 35–41.
7. Безугла К.О. Інформаційно-комунікаційні технології як фактор інноваційного розвитку економіки / К.О. Безугла // Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. – 2013. – Вип. 18. – С. 42–55.
8. Measuring the Information Society Report 2014 – http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2014/MIS2014_without_Annex_4.pdf
9. Полотай О.І. Зростання індексів розвитку економіки знань – основа ефективного управління освітніми проектами інформатизації / О.І. Полотай // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2012. – №3. – С. 62–69.

УДК 338.3:343.97:330.131.3

В.В. ПОССОХА,

д.е.н., професор, ННЦ «Інститут аграрної економіки»

Соціально-економічні аспекти використання господарського комплексу Державної кримінально-виконавчої служби

Стаття присвячена етапам становлення пенітенціарної системи як інституту виконання покарань у вигляді позбавлення волі на засадах розвитку процесів гуманізації та демократизації суспільства. Розглянуто законодавчо-правові акти України, принципи, правила і норми міжнародного права. З'ясовано, що суспільно корисна праця – продуктивна у сфері матеріального виробництва, пов'язана господарським обслуговуванням, благоустроєм і самообслуговуванням, – для засуджених набуває не каральної, а виховної сутності й регламентується законодавством. Встановлено кількість промислових і сільськогосподарських підприємств та майстерень, виробничі площі й потужності установ виконання покарань (УВП). Проаналізовано напрями діяльності, динаміку залучених до продуктивної праці, показників обсягу продукції і доходу на одного працівника та ефективності виробництва в УВП. Виявлено чинники формування виробничо-трудових можливостей місць позбавлення волі. Встановлено важливість організації навчально-продуктивної праці. Обґрунтовано чинники, що ускладнюють виконання завдань управлінського впливу на соціально-економічні процеси господарської діяльності підприємств пенітенціарної системи.

Ключові слова: пенітенціарна система, установа виконання покарань, закон, засуджений, підприємство, майстерня, суспільно корисна праця, виробництво, професійно-технічна освіта.

В.В. ПОССОХА,

д.е.н., професор, ННЦ «Інститут аграрної економіки»

Социально-экономические аспекты использования хозяйственного комплекса Государственной криминально-исполнительной службы

Статья посвящена этапам становления пенитенциарной системы как института исполнения наказаний в виде лишения свободы на принципах развития процессов гуманизма и демократизации общества. Рассмотрены законодательно-